

БІЛІМ БЕРУГЕ КІРІСПЕ

Білім беру және психологиялық зерттеулер: Метатаным, Оқыту немесе танымдық стильдер, Оқыту стратегиялары

Кітап: Білім беруге кіріспе

Дәріс: Білім беру және психологиялық зерттеулер: Метатаным, Оқыту немесе танымдық стильдер, Оқыту стратегиялары

Метатаным

Есте сақтау стратегиясы, ойлау барысында ақпаратпен бөлісу жолдары, мәселені шешу әдістері сияқты жеке адамның өзінің оқыту стратегиялары жайлы білімі метатаным деп аталады. Брунер (2006: 168) Браунның зерттеулері (1975) «бала өзінің қандай да бір нәрсені есте сақтау талпынысы нәтижелі болғанын түсінген кезде, оның есте сақтау стратегиясы мүлдем өзгеріп кететінін» анықтағанын айтады. «Адамның өзінің танымдық механизмін сезінуін ақыл-ойдың маңызды құрамдас бөлігі деуге болады» дей отырып, метатаным ұғымын алғаш рет Флавелл ұсынған болатын (1979: 907).

Дүниежүзінде жүргізілген көптеген зерттеулер метатанымдық тренингтердің оқытудың артуына көмектесетінін көрсетіп отыр. Намрути мен Альшаннагтың (2004) Иорданияда жүргізген зерттеулері ғылым бойынша жетінші сынып оқушыларының жетістігінде статистикалық тұрғыдан маңызды деуге боларлық айырмашылықтың бар екендігін анықтаған. Блэк және т.б. (2002) Лондонда жүргізген зерттеулері математика және ғылым пәндері бойынша құрылымдық сұрақтар қойып, оқушыларды концептілерді қалай түсінгенін талқылай білуге үйрете білетін мұғалімдер сабақ беретін қабілеті түрлі оқушылардың барлығы басқа оқушылармен салыстырғанда Орта білім жөніндегі жалпы куәлікте немесе ұлттық бағалау тестілерінде жоғары баға алғанын анықтаған. Спада және т.б. (2006) әлеуметтік ғылымдар бойынша бакалавриатта оқып жүрген студенттердің метатанымдық әдістерді қолдануы олардың тестіден қорқуы мен оқуға бей-жай қарауын азайтқанын анықтады. Бейкер (2013: 421) «әлемдік білім беру саласының саясаткерлері назарларын енді метатанымға аударып отырғанын» айтады, себебі, «метатанымдық стратегиялардың академиялық жетістікке тигізер әсерін жоққа шығаруға болмайды».

Оқыту стильдері, стратегиялары, тәсілдемелері және преференциялары/ параметрлері.

1950 жылдан бастап оқыту стилі мен стратегияларына қатысты зерттеулер қарқынды дамыса, түсінуге жеңіл түрлі категориялар білім беру мен менеджмент саласында кеңінен қолданыла бастады. «Оқыту стильдерін» анықтау үшін оқушылардың визуалдық, есту және кинестетикалық преференцияларына сүйенді (see Burton, 2007). Алайда, қалыптасқан пікірлерге қарамастан, бұл классификация оқыту стилін сипаттаудың көп жолының тек бірі ғана. Карри (1983) тұлғаның күнделікті ерікті және еріктен тыс қасиеттері, жеке тұлғаның ақпаратты игеру жолдары мен олардың оқыту ортасын тандап алуы арасын ажыратып көрсете отырып, оқыту стилін қабат-бөліктерге топтастырады. Карридің үлгісінен кейін, көптеген зерттеулер іске асырылды. Олай болса, осы саладағы төрт негізгі зерттеу саласы деп нені айтатынын анықтап алғанымыз жөн. Олар:

1. Оқыту немесе танымдық стиль: ақпаратты ұсыну мен оны өндеудің қарапайым/дәстүрлі жолы; өзгертуге болмайды.
2. Оқыту стратегиясы: тапсырмаларды түсініп, орындау жолы; игеріледі; өзгертуге болады.
3. Оқыту тәсілдемелері: оқытуды ынталандыру мен оған деген көзқарас; негізінен тұрақты болғанымен, тапсырма немесе оның мақсатына қарай өзгеріп отырады.
4. Оқыту преференциялары/параметрлері: оқыту орны, ондағы жарық деңгейі мен атмосферасы сияқты қоршаған ортаға қатысты преференциялар.

Бұл зерттеу салаларының әрқайсысын сипаттайтын маңызды қағида ретінде стильге, стратегияға немесе преференцияға қарай оқытуды жақсы немесе жаман деп бөлуге болмайтынын, олардың тек бір-біріне ұқсамайтынын айтуға болады. Ақыл-ой теориясы оқыту қабілеті шектеулі деп есептейтіндіктен, олар оқушыға тән ерікті және еріксіз оқу стильдері арасындағы айырмашылықты сипаттап беруге талпынады.

Оқыту немесе танымдық стильдер

Жеке адамға тән айырмашылықтар көзге көрінерліктей басқа да көптеген айырмашылықтарға негіз болады деген көзқарас қалыптасқан. Ойлау барысында, оқушылар ақпаратты білдірудің тұрақты және ерікті жолдарына сүйенеді. Райдинг (1991) оған дейін жүргізілген зерттеулерге тән түрлі конструктілерді қамтитын, кең таралған екі стиль түрін алға тартады. Оларға мыналар жатады:

- тұтастық-аналитикалық стиль – жеке адам ақпаратты толығымен немесе бөлшектеп өндейді;
- вербалды-бейнелеу стилі – жеке адам ақпаратты вербалды түрде ойлау арқылы немесе санасында бейнелеу арқылы жеткізе алады.

Кітап: Білім беруге кіріспе

Дәріс: Білім беру және психологиялық зерттеулер: Метатаным, Оқыту немесе танымдық стильдер, Оқыту стратегиялары

Райдинг (1996) тұтастықты жақтайтындар оқыту материалының құрылымы мен бөлімдерін байқай алмайтындықтан, организаторларды алға жылжыту қажет деп есептейді. Иерархиялық түрде байланысқан жеке салалаларды білдіретін тақырыптық жоспар оларға оқыту материалын бірнеше бөлікке бөліп қарастыруға көмектеседі. Алайда, тұтастықты жақтаушылар кестелер мен ақпаратқа толы диаграммалардан нақты бір ақпаратты ала алмайды. Аналитиктер ақпараттан кейін берілген шолу оқушылардың тақырып жайлы толық мәлімет алуына көмектеседі деп ойлайды. Олар бір уақытта ақпараттың тек бір бөлігін ғана қарастырғанымен, кейде тұтас ақпараттың элементтеріне шектен тыс көңіл бөлетін кездері де болып жатады. Сондықтан да, тақырып бөліктерінің арасындағы байланысты анықтап, олардың маңызын дұрыс айқындай білуі үшін оларға көмек қажет болуы мүмкін.

Вербалды тәсілді жақтаушылардың көптеп қолданатын кодтау стилі мәтіндер мен анықтамалардан тұратын тапсырмаларға сай келетіндіктен, олар үшін көрнекі және схема түріндегі материалдар аса пайдалы. Қазіргі кезде мектептерде технологияның көптеп қолданылуы мұғалімдердің түсіндіруі мен сұрақ қою кезінде виртуалды оқыту орталары, веб-камералар, электрондық және жоғары деңгейлік жазбалар сияқты интерактивті тәсілдерді де қолдануына мүмкіндік беріп отыр. Бейнелеу тәсіліне жүгінетіндер санада сипаттауға болатын, қабылдауға қиын, таныс емес терминдерден тұратын материалдарды жақсы игереді деп есептелетіндіктен, олар үшін вербалды материалды көрнекі материалға ауыстырған жөн. Бұл жолды таңдайтындар үшін, сонымен қатар, абстрактылы идеялардың нақты баламасы көбірек пайдалы.

Тұтастық-аналитикалық және вербалды-бейнелеу аспектілерін бірге бағалау

Райдинг (1991) тұтастық-аналитикалық және вербалды-бейнелеу аспектілерінің нәтижесін бірге тікелей бағалайтын компьютерлік тест ойлап тапты. Танымдық Стильдер Талдауы (The Cognitive Styles Analysis (CSA)) үш тестіден тұрады және субъектінің әр стильге қатысты көзқарасын анықтау үшін олардың жауап берген уақыттарын пайдаланады. Құралдардың дұрыстығын стиль мен мектептегі оқыту нәтижесі арасындағы маңызды байланыстар дәлелдей алады (Riding et al., 2003). Оқуда қиналатын оқушылардың таңдап алған оқыту стилі мен оқыту тапсырмалары арасындағы сәйкессіздік олардың жетістігіне әсер етсе, жақсы оқитын оқушылар жайлы олай деуге болмайды. Лонг және т.б. (2011) Райдинг пен оның әріптестерінің оқытуға қатысты жасаған бірқатар басқа да зерттеулерінің алғышарттарын қарастыра отырып, оқушының танымдық стилі мұғалімдікімен бірдей болса, онда ол (оқушы) позитивті оқу тәжірибесін қалыптастыра алатынын айтады.

Оқыту стратегиялары

Дэвид Колб (2015) қырық жыл бұрын эксперименталдық/эмпирикалық оқыту идеясын дамытты, алайда, ол бұл идея Дьюи, Левин және Пиажелердің жаңалық аша отырып оқыту идеясына негізделетінін айтады. Колбтың еңбектері (1976; 1985) ол өзі оқыту стилі деп атаған идеяға негізделгенімен, біздің ойымызша, бұлар оқыту стратегияларына жақынырақ. Бұған байланысты, ол екі түрлі аспектіні алға тартады: қабылдау және өңдеу. Бұл аспектілер екі жақты болумен қатар, қабылдау аспектісі үшін абстрактылы және нақты ойлау басты болса, өңдеу кезінде әрекет ету (белсенді) мен бақылау (рефлексивті) басымдыққа ие болады. Колб бұл аспектілер өзара байланысты дей отырып, оқушының төрт түрін атап көрсетеді:

1. Дивергенттер тапсырманы орындауға тікелей қатыса отырып, ақпаратты нақты қабылдайды және оны рефлексивті түрде өңдейді.
2. Конвергенттер нақты әрекеттерді кезең-кезеңімен іске асыра отырып, ақпаратты абстрактылы түрде қабылдайды және рефлексивті түрде өңдейді.
3. Ассимиляторлар мәселені шешуде прагматикалық әрекеттерге сүйене отырып, ақпаратты абстрактылы түрде қабылдап, белсенді түрде өңдейді.
4. Аккомодаторлар тапсырманы меңгеру барысында тәуекелге барып, эксперимент жасай отырып, ақпаратты нақты қабылдап, оны белсенді түрде өңдейді.

Терминдер

Ассимилятор - мәселені шешуде прагматикалық әрекеттерге сүйене отырып, ақпаратты абстрактылы түрде қабылдап, белсенді түрде өңдейді.

Аккомодатор - тапсырманы меңгеру барысында тәуекелге барып, эксперимент жасай отырып, ақпаратты нақты қабылдап, оны белсенді түрде өңдейді.

Кітап: Білім беруге кіріспе

Дәріс: Білім беру және психологиялық зерттеулер: Метатаным, Оқыту немесе танымдық стильдер, Оқыту стратегиялары

Сұрақтар:

1. Оқыту стилі мен стратегияларына қатысты қандай зерттеу бағыттары бар?
2. Метатаным дегеніміз не?
3. Тұтастық-аналитикалық стиль мен вербалды-бейнелеу стильдері дегеніміз не?